

26 November, 2021

Tel Aviv, State of Israel

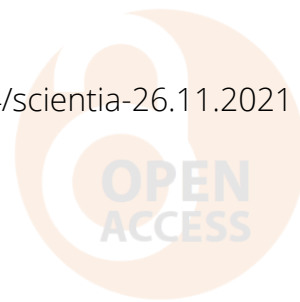
**FORMATION OF INNOVATIVE
POTENTIAL OF WORLD SCIENCE
II International Scientific and Theoretical Conference**

VOLUME 2

Tel Aviv, 2021

UDC 001(08)
F 75

<https://doi.org/10.36074/scientia-26.11.2021>

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Bilous T.

Responsible designer: Bondarenko I.

F 75   **Formation of innovative potential of world science:** collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), November 26, 2021. Tel Aviv, State of Israel: European Scientific Platform.

ISBN 978-1-68564-147-4

DOI 10.36074/scientia-26.11.2021

Papers of participants of the II International Multidisciplinary Scientific and Theoretical Conference «Formation of innovative potential of world science», held on November 26, 2021 in Tel Aviv are presented in the collection of scientific papers.

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences and registered for holding on the territory of Ukraine in UKRISTEI (Certificate № 867 dated October 22th 2021).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

UDC 001 (08)

© Participants of the conference, 2021

© Collection of scientific papers «SCIENTIA», 2021

© European Scientific Platform, 2021

ISBN 978-1-68564-147-4

CONTENT

SECTION 16.

PHILOLOGY AND JOURNALISM

VISUALIZING BIBLIOMETRIC NETWORKS ON ITEM MEDICAL ENGLISH

Schola I.V. 6

ЗРАДА ЯК ОДИН ЗІ СЦЕНАРІЇВ СТОСУНКІВ У ПРОЗІ Є. КОНОНЕНКО

Виниченко В.В., Бобро М.П. 12

КОНЦЕПТ ВЛАДА У РОМАНІСТИЦІ ІВАНА БАГРЯНОГО

Мініч Л.С., Михальчук А.Р. 14

КОНЦЕПТ ПРАВДА У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ПЛУЖНИКА

Мініч Л.С., Ворожко В.О. 16

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МОНОЛОГІВ ТЕЛЕВЕДУЧОЇ ШОУ ЕЛЛЕН ДЕДЖЕНЕРЕС: ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Аштефаной М.Г. 18

ЛІНГВОПЕРСОНА СУЧАСНОГО ПОЛІТИКА: МОВЛЕННЄВІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ В СИТУАЦІЇ КОНФЛІКТУ

Рогова М.О. 21

SECTION 17.

PHILOSOPHY AND POLITICAL SCIENCE

ОБРАЗ БУДУЩЕГО, СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ: ЕДИНСТВО ОБЪЕКТИВНОГО И СУБЪЕКТИВНОГО

Шедяков В.Е. 24

SECTION 18.

PEDAGOGY AND EDUCATION

ESSENTIALITY OF PERCEPTIONS, OBSERVATIONS AND TEMPERAMENT INDIVIDUAL PECULIARITIES TAKING INTO CONSIDERATION IN THE EDUCATIVE PROCESS

Tkachenko E.V., Galeti Faheem Akram 29

STEM-ОСВІТА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

Талалаєва О.С. 32

THE USE OF COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING ENGLISH

Zhytnyk A.O. 37

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Пающик О.М. 38

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Вовк С.О., Коваленко Т.В. 39

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У РОБОТІ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР З ОСОБАМИ ГЕРОНТОЛОГІЧНОГО ВІКУ

Буц О.Г. 42

МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА І ФІЛОСОФІЯ – ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПРИ ВИВЧЕННІ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Данильчук О.М., Бевз Д.В. 44

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Савка І., Яремко Т., Гульченко С. 47

МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ Хлєбнікова Т.М., Коротенко Н.П.	49
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИВАТНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ Декало О.Ю.	53
РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ Вертугіна В.М., Клімова Н.О.	58
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ Олексюк М.І.	62
«РОЗУМНЕ НАВЧАННЯ» - ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ Воскобійник Т.О.	65
СІМ'Я ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ Фіялкович Р.М.	67
ТИПИ І ВИДИ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ Кобець К.С.	69
 SECTION 19. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY	
ВПЛИВ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА МІЖСОБИСТІСНІ ТА РОБОЧІ СТОСУНКИ Мілютіна К.Л.	73
МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ СТРАХУ РЕЦИДИВУ РАКУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ОНКОДУЖУЮЧОГО Лисник К.А.	76
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ Закаблуківська О.О.	79
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОКРАСТИНАЦІЇ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ Яценко Т.В., Сергієнко Д.І.	81
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ, СХИЛЬНИХ ДО АГРЕСІЇ ТА АУТОАГРЕСІЇ Бескровна А.С., Салюк М.А.	83
ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Кернас А.В., Норкулова С.А.	85
 SECTION 20. MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH	
PROBLEMS OF DIAGNOSIS, EVALUATION AND MANAGEMENT OF TREATMENT-RESISTANT HYPERTENSION IN THE GENERAL PRACTICE Research group: Kulbachuk O.S., Dmytrieva S.M., Sid' E.V., Ivakhnenko N.T., Soloviov O.V.	88
THE IMPORTANCE OF NEUROIMAGING METHODS IN THE DIAGNOSIS OF EPILEPSY IN YOUNG MEN Voitiuk A., Litovchenko T.	91
АНАТОМИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КРОВΟΣНАБЖЕНИЯ ГОЛОВНОГО МОЗГА Научно-исследовательская группа: Камалова М.И., Мирзоев Ж.Б., Рахматова И.Б., Нуралиев А.А., Рауфова Д.К., Камолов Р.Ж.	97
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ПОКАЗНИКАМИ БЕЗЖИРОВОЇ МАСИ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ГЕМОДИНАМІКИ У ЖІНОК МОЛОДОГО ВІКУ Немеш М.І.	100

Вертугіна Валентина Миколаївна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Клімова Ніна Олександрівна,

студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Дошкільна освіта»
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ

***Анотація.** В статті розглядається проблема розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку; акцентується увага на природному довкіллі, яке виступає одним із джерел розвитку емпатії; на діагностичних методиках визначення рівня розвитку емпатії у дітей цієї вікової категорії. Аналізуються дослідження відомих педагогів і психологів з означеної проблеми.*

Вступ. Концепцією екологічної освіти України та Національною доктриною розвитку освіти у ХХІ столітті стверджується необхідність формування природодоцільної поведінки у дітей дошкільного та шкільного віку.

Наразі науковцями і практикою дошкільної освіти доведено, що під час вибору дій і вчинків по відношенню до природи діти дошкільного віку керуються, в більшості випадків, прагматичними інтересами, емоційними імпульсами, мотивами самоствердження або наслідування, незважаючи на рівень їх знань про природу. Як бачимо, простежується невідповідність між рівнем знань природокористування та поведінкою дошкільників у природному середовищі. Тому проблема формування у дітей старшого дошкільного віку емпатії (з грец. *empathia* – співпереживання) до природного довкілля під час освітнього процесу у ЗДО є рушійною силою у процесі формування природозбереження, природокористування та екологічного виховання підростаючих поколінь сьогодення.

Мета роботи. Дослідити особливості розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку в процесі формування уявлень про природне довкілля.

Матеріали та методи. Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження особливостей розвитку емпатії дошкільників в процесі формування уявлень про природне довкілля; апробація діагностичних методик розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку.

Результати та обговорення. Державним стандартом дошкільної освіти (Базовим компонентом дошкільної освіти (БКДО) у редакції 2021 року передбачено освітній напрям «Дитина в природному довкіллі», яким визначено доступні дітям дошкільного віку уявлення про природу Землі і Всесвіту, спрямованість на формування навичок сталого розвитку [1]. В освітній програмі для дітей від 2 до 7 років «Дитина» зазначено, що на кінець старшого дошкільного віку діти мають набути навички емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природи [2].

Найголовнішим компонентом емоційної сприйнятливості дітей є емпатія, як здатність людини до співчуття і співпереживання іншим людям, розуміння їх стану. На основі цих двох компонентів емпатійного процесу (співчуття та співпереживання) у дитини виникає імпульс до спільної діяльності з іншими, який спонукає до конкретних вчинків. На

здатності дитини до співчуття та співпереживання формується моральна поведінка, як обов'язкова складова морального виховання та моральної культури особистості.

Результати дослідження проблеми формування емпатії у дошкільників знайшли своє відображення у надбаннях відомих зарубіжних і вітчизняних психологів і педагогів: Г. Беленької, Г. Бейтсона, А. Валлона, Т. Гаврилової, Н. Горопахи, О. Запорожця, Г. Кошелевої, Н. Лисенко, В. Маршицької, Т. Науменко, С. Ніколаєвої, М. Олійника, З. Плохій, Ю. Приходько, К. Роджерса, А. Рояк та ін. [5].

Власне, емпатія досліджена у двох площинах: як процес або стан і як здатність (навичка) особистості, що розвивається у процесі соціалізації. Емпатія як здатність – це вміння досягти душевний стан, переживання іншої людини, розуміти її емоційну мову, відгукуватися на психологічний стан. Тут же говоримо про інтуїтивне розуміння психологічного настрою, вміння перебрати на себе роль іншої людини, зрозуміти її приховані мотиви, душевне метушіння, ототожнення своїх почуттів з емоціями іншого і разом з тим усвідомлення їх винятковості, індивідуальності [6].

Особливої уваги заслуговують думки К. Роджерса яким означено емпатію, як входження в особистий світ іншого і перебування в ньому «як удома»; Г. Бейтсона, який стверджує, що більше людина схильна до співпереживання, то вища її готовність допомогти в конкретному випадку, тобто, емпатію визначено найважливішим чинником формування допомагаючої поведінки; А. Валлона, яким виділені сензитивні періоди становлення співпереживання в ранньому онтогенезі: перший, третій і сьомий роки життя; Е. Мерфі – вивчає емпатійну поведінку дітей 3-4 років у групі як прояв соціальної орієнтації; Т. Гаврилової, яка визначила емпатію, як переживання та як стали якість особистості, емоційне явище, специфічну особливість людини емоційно реагувати на переживання іншого, як здатність проникати у внутрішній світ іншої людини; Л. Стрельнікової, яка довела, що емпатійний процес являє собою триланковий однонаправлений ланцюжок: співпереживання, співчуття, сприяння й характеризується єдністю емоційних і когнітивних компонентів, які по різному співвідносяться на певних етапах розвитку означеного процесу [3,6].

Серед психологічних умов розвитку емпатії у дітей досліджено, що первинні емпатійні реакції спостерігаються у немовлят в кінці періоду новонародженості, проте природа цих реакцій до цих пір ще не вивчена. Більш різноманітними і незалежними від дорослого прояви співчуття стають на 2-3 році життя. Емпатійна здатність соціалізується в спілкуванні дитини з дорослим.

Дослідниками проблеми розвитку емпатії у дітей підтверджено, що в молодшому дошкільному віці з року в рік спадає співчуття до неживих предметів і зростає співчуття до живих істот. Співчуття до членів сім'ї переважає над іншими видами співчуття. В цьому ж віці спостерігаються випадки емоційного відгуку та альтруїзму, таке вміння може розвиватися у маленьких дітей під впливом формування мотивацій на користь іншої людини. Л. Мерфі (американська дослідниця) вивчала прояви емпатії у дітей 3-4 років. Встановлено факт того, що, більш за все, діти цього віку співчують дитині, яка не має мами, пухнастим курчатам і тваринам більше, ніж риbam і черепахам, а у випадку вибору, більше співчують дітям, ніж тваринам.

Серед засобів розвитку емпатії педагогічною наукою означено: спеціально організовані музичні заняття, слухання казок і художніх творів, ознайомлення з природою, малювання. 3-поміж видів емпатії означено: емоційну, когнітивну та поведінкову.

Як відомо, старший дошкільний вік характеризується певною самостійністю, власною автономією та автономією інших, здатністю розуміти переживання інших людей, здатністю до гострих переживань заздрості, і до яскравих проявів співчуття. Крім того, і заздрість, і співпереживання проявляються в діях: якщо дитина заздрить, вона може пожалітись, якщо співпереживає – може поділитись самим найдорожчим для себе, щоб розрадити. Нами було проведено дослідження розвитку емпатії у дітей старшого

дошкільного віку за допомогою низки методик : діагностика рівня розвитку емпатії В. Бойко (модифікована відповідно до особливостей дітей досліджуваного віку), методика Г. Урунтаєвої, Ю. Афонькіної «Розуміння емоційних станів» (емоційний компонент : визначенні стану сформованості емпатії (вияву співчуття, співпереживання), методика «Незакінчені розповіді» Т. Гаврилової (когнітивний компонент розвитку емпатії (утвердження себе), методика Г. Ягодина «Тип емоційного ставлення до природи» (поведінковий компонент).

Зважаючи на тему статті, зупинимось на дослідженні типів емоційного ставлення до природи. Нами були з'ясовані емоційні прояви дітей у взаємодії із природою шляхом виявлення емоційних переживань досліджених у ставленні до об'єктів природи, які потрапили у біду, здібностей відгукуватися на прояви прекрасного у природі, вміння відчувати тонкощі природи та здатності до реагування щодо екологічних проблем. Також досліджували ціннісні прояви старших дошкільників під час взаємодії з природою.

Фіксуючи ознаки емоційного ставлення до об'єктів і явищ природи, що виявлялися в інтонації голосу, посмішці, пестливих словах, захопленні, радості, а також силі, тривалості, стійкості емоційних реакцій, ми значну увагу приділяли обґрунтуванню дошкільниками свого ставлення до об'єкта чи явища природи. Враховували також наявність індивідуального стилю виконання завдання, звернення дітей до досвіду взаємодії, передбачення своїх вчинків і ставлення до об'єкта у тій чи іншій ситуації.

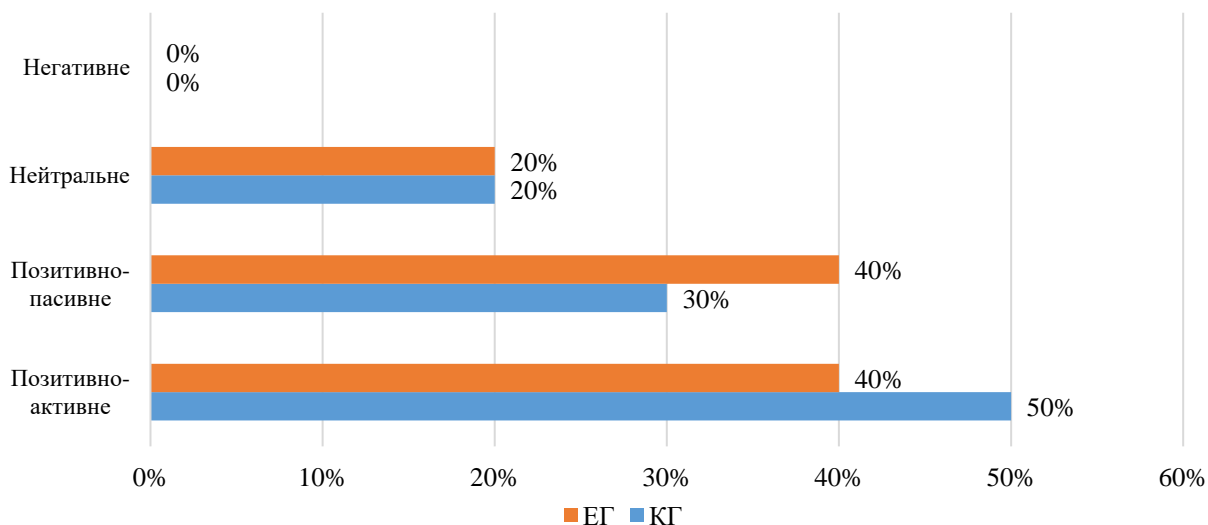
Визначаючи тип емоційно-ціннісного ставлення старших дошкільників КГ та ЕГ до природи за формулою Г. Вітцлака, отримали наступні показники коефіцієнта їхнього емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Таблиця 1

Тип емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку КГ та ЕГ за методикою Г.Ягодина

Тип емоційно-ціннісного ставлення до природи	Коефіцієнт емоційно-ціннісного ставлення до природи, %	КГ		ЕГ	
		%	Кількість осіб, n	%	Кількість осіб, n
Позитивно-активне	80-100	40	4	50	5
Позитивно-пасивне	50-80	40	4	30	3
Нейтральне	30-50	20	2	20	2
Негативне	-	-	-	-	-

Зобразимо отримані результати графічно (Рис.1).

Рис. 1. Тип емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку КГ та ЕГ (за методикою Г.Ягодина)

Аналізуючи отримані результати, слід зауважити, що позитивно-активний тип емоційно-ціннісного ставлення до природи властивий дошкільникам з високим рівнем розвитку емпатії (40% в КГ, 50 % – в ЕГ), позитивно-пасивний тип властивий дітям із середнім рівнем розвитку емпатії (40% – КГ, 30 % - ЕГ), нейтральний тип емоційно-ціннісного ставлення до природи характерний для дітей з низьким рівнем розвитку емпатії (20% - КГ, 20 % - ЕГ). Негативний тип емоційно-ціннісного ставлення серед досліджених КГ і ЕГ – не констатовано (методика Г. Ягодина «Тип емоційного ставлення до природи»).

Висновки. Проблема розвитку емпатії в дітей старшого дошкільного віку є важливою і досить складною. Аналіз теорії й практики проблеми розвитку емпатії дітей цієї вікової категорії дозволяють виявити наукову базу щодо можливості вирішення досліджуваної проблеми. Проте, теорія й методика розвитку емпатії в старших дошкільників залишається недостатньо вивченою.

В процесі розвитку у дітей здатності до емпатії, а саме розвитку співчуття та співпереживання до об'єктів природи, відбувається становлення природодоцільного світогляду, екологічної культури, свідомості, виховується емоційно-ціннісне ставлення до об'єктів природи, що в свою чергу забезпечує успішну їх адаптацію в соціокультурному просторі.

Список використаних джерел:

1. *Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти).* (2021). Київ. Вилучено з https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. *Дитина. Освітня програма для дітей від 3-х до 7 років.* (2020). Київ : університет імені Бориса Грінченка.
3. Лисенко Н. В., Мацук Л. О., Лисенко О. М. (2019). *Ознайомлення з природою та основи екологічної освіти дітей дошкільного віку.* Київ : Видавничий Дім «Слово».
4. Пономаренко Т.О., Волинець Ю.О. (2018). *Розвиток емпатії у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.* Молодий вчений (11(63). 256-262.
5. Олійник О. М. *Розвиток емпатії дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності.* Проблеми сучасної психології. Кам'янець-Подільський. Вип. 9. 165-174.
6. Чорна Г.В., Скірко Г.З. (2021). *Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі.* Інноваційна педагогіка. Вип. 31. Т.2. 163-169.